

Undervisningsforløb:

Lokalhistoriske kildepakker – Indre by (Boligforhold og levevilkår)

Lærervejledning – erindringer

Om materialet

Disse erindringsuddrag omhandler temaet:

Boligforhold og levevilkår. Erindringerne stammer fra arkivets samling af pensionisterindringer fra 1969 og 1995 og er skrevet af Anders Ejner Andersen, Ingeborg Christiansen, Sonja Bjerregaard og Frode Louis

Blomberg. Deres fortællinger giver et personligt indblik i levestandarden i Indre by i begyndelsen og første halvdel af 1900-tallet, og bliver også sammenholdt med andre samtidige kildetyper.

Materialets omfang er meget fleksibelt. Som lærer kan man tilpasse det sin historieundervisning og enten vælge at arbejde med de lokalhistoriske kilder i en kortere periode, eller lade materialet danne rammen om et længere forløb. På samme måde kan læreren frit vælge hvor meget man ønsker at fokusere på de historiske strømninger og deres påvirkninger på lokalområdet så der perspektiveres mellem den lille og den store historie.

Erindringerne kan tilgås i deres oprindelige form, men da disse kan være meget teksttunge, er de derfor bearbejdet og inddelt i tematiske uddrag til brug for eleverne. På den måde fremstår erindringerne mere overskuelige og tilgængelige. Hvis erindringen oprindeligt er håndskrevet, står dette uddrag sammen med det transskriberede. Læreren kan her vælge, hvorvidt eleverne skal prøve kræfter med den håndskrevne del. Hvis erindringen oprindeligt er maskinskrevet, er det denne udgave der er benyttet. I erindringsuddragene kan man finde henvisning til sidetal på de originale erindringer i transskriberet eller maskinskrevet udgave.

Som lærer kan man vælge, at klassen arbejder med det samme uddrag, eller man kan fordele dem mellem eleverne, så de arbejder med hver deres. På den måde kan eleverne enten undersøge, hvordan det samme uddrag kan besvare flere historiske spørgsmål eller de kan få forskellige perspektiver på det samme tema. Nedenfor er der vejledning til, hvordan man kan tilgå opgaverne.

Fakta

Målgruppe: Grundskolen

Klassetrin: 6., 7., 8., 9., 10

Kompetenceområde: Kildearbejde

Fag: Historie

Omfang: Varierende

Materialets opbygning

Materialet er inddelt i fire faser. Læreren kan frit vælge hvor meget tid, der skal afsættes til hver:

1. Forforståelse og mindmap
2. Undre- og undersøgelsesspørgsmål
3. Kildearbejde: erindring, officielle dokumenter, fotos o. lign.
4. Besvarelse af undersøgelsesspørgsmål, vurdering af kilders brugbarhed og evt. udarbejdelse af produkt.

Forforståelse og mindmap

Fælles i klassen eller individuelt udarbejder eleverne et mindmap med de ord, de forbinder med temaet Boligforhold og levevilkår. Efterfølgende går de sammen med en makker og vælger de ord fra klassens mindmap, som de synes passer bedst til Boligforhold og levevilkår. Hvis eleverne har udarbejdet deres mindmap individuelt kan de to og to sammenligne ord og notere eventuelle "nye" ord. Her kan læreren vælge i hvor høj grad, eleverne skal argumentere for deres valg af ord. Øvelsen har til hensigt at igangsætte elevernes refleksion over temaet og dermed spore dem ind på de underemner, der kunne være relevante at arbejde videre med i forbindelse med deres undre- og undersøgelsesspørgsmål.

Undre- og undersøgelsesspørgsmål

På baggrund af deres mindmap skal eleverne i grupper á 2-3 udarbejde 3-5 undrespørgsmål med udgangspunkt i deres ord. Har de fx skrevet "toilet" som et af ordene kunne, spørgsmålet lyde: "Hvor gik folk på toilettet i gamle dage?". Elevernes ord kan dermed være med til at stilladsere deres undrespørgsmål. Efterfølgende bliver undrespørgsmålene fremlagt i plenum, hvorefter grupperne i samarbejde med læreren udarbejder deres undersøgelsesspørgsmål. Læreren kan stille uddybende spørgsmål til eleverne, der kan hjælpe deres undersøgelsesspørgsmål på vej, såsom: "Hvorfor undrer I jer over det?" eller "Hvad vil I gerne vide mere om?". Hvis vi bruger eksemplet med ordet "toilet" kunne et undersøgelsesspørgsmål lyde: "Hvad betød toiletforholdene for menneskers levevilkår i begyndelsen af 1900-tallet?".

Undersøgelsesspørgsmålene er en gennemgående rød tråd i materialet. Eleverne skal forsøge at besvare deres spørgsmål vha. erindringen samt de øvrige kildetyper, der inddrages. Øvelsen i at vurdere kildernes brugbarhed i forhold til besvarelsen er derfor helt central. Her er det vigtigt at understrege, at undersøgelsen ikke har fejlet, hvis eleverne ikke kommer frem til et entydigt svar på deres spørgsmål. Det er en historiefaglig pointe i sig selv, at der kan være forskellige svar, eller at der i besvarelsen må være et element af fortolkning, da det er de svar kilderne giver. I arbejdet med undersøgelsesspørgsmålet er det vigtigt, at læreren løbende samler op på elevernes arbejde efter hver undervisningsgang. Læreren kan spørge ind til, hvor langt de enkelte grupper er nået, og hvis der er nogle grupper, man ikke når, skal de skrive ned, hvad status er på deres arbejde. Det skal være tydeligt for eleverne hvilke svar, de løbende får på deres undersøgelsesspørgsmål, når de arbejder med kilderne. Her kan læreren stille 5 spørgsmål, der både går på kildernes indhold ("Hvilke oplysninger har I fået?", "Er oplysninger troværdige?") og på arbejdsprocessen ("Hvad har I gjort for at...?", "Hvilke udfordringer har I mødt, når I...?").

På den måde kommer eleverne både til at reflektere over kildernes indhold, deres egen undersøgelsesproces samt de to ting i forhold til hinanden.

At udarbejde et historiefagligt undersøgelsesspørgsmål kan være komplekst for eleverne og derfor er det også helt op til læreren, i hvor høj grad eleverne skal støttes i arbejdet, eller om de skal have udleveret et formuleret spørgsmål. Som alternativ kan klassen samarbejde om at udarbejde en pulje af undersøgelsesspørgsmål, som grupperne derefter selv vælger at arbejde videre med. På den måde kan man have en fælles dialog om hvad et godt spørgsmål er og flere grupper kan sagtens arbejde med samme spørgsmål.

Kildearbejde: erindring, officielle dokumenter, fotos o. lign.

Efter eleverne har udarbejdet deres undersøgelsesspørgsmål skal de arbejde med erindringsuddraget. Efter de har læst uddraget, skal de udfylde nogle punkter med faktuelle oplysninger om erindringen. Oplysningerne har det til hensigt at tydeliggøre, at de hændelser, erindringen formidler er beskrevet med en stor tidslig afstand. Det er derfor vigtigt at eleverne er opmærksomme på dette aspekt, når de arbejder med erindringen. Derudover skal eleverne også reflektere over ord, der er ukendte for dem, men som de må kende for at få et større udbytte af erindringen.

De efterfølgende spørgsmål skal støtte elevernes refleksion i forhold til de oplysninger, kilden formidler. Derudover skal eleverne overveje, hvilken betydning det tidslige aspekt kan have for kildens brugbarhed. Som en kontrast til erindringens meget personlige historieformidling skal eleverne også arbejde med mere kommunale faktuelle dokumenter. Det kan være forskelligt fra erindring til erindring, hvilke øvrige kildetyper der arbejdes med. Det afhænger af kildens indhold, hvorvidt det giver mening at arbejde med politiets mandtal og registerblade eller oplysninger fra begravelsesprotokoller. På samme måde er der nogen erindringer, der ligger op til, at eleverne inddrager billedmateriale i deres arbejde, mens andre erindringer ikke er så oplagte. Arbejdet med disse kilder

Politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

Du kan læse mere om politiets registerblade her: [Politiets registerblade - Københavns Stadsarkiv \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk/politiets-registerblade)

lægger op til, at eleverne skal krydstjekke erindringens oplysninger med de samtidige kommunale dokumenter. Et andet aspekt, som læreren kan gøre eleverne opmærksomme på er, at disse dokumenter er skabt i den periode, som de skildrer, modsat erindringen, der er skabt med langt større tidslig afstand. I forlængelse heraf kan man også arbejde med elevernes forståelse af kilders forskellige funktion, og den betydning det kan have for kildearbejdet.

I arbejdet med mandtal, registerblade og begravelsesprotokoller møder eleverne autentisk kildemateriale, som ikke er teksttungt. Igennem elevernes fortolkning af disse kilders få oplysninger, opnår de en stor historiefaglig indsigt. Kildernes informationer er begrænsede, og eleverne må derfor udfylde de tomme pladser og dermed benytte deres forforståelse i undersøgelsen. I arbejdet med de forskellige kildetyper får eleverne trænet deres kompetencer i at undersøge kilder og sammenholde deres oplysninger, for på den måde at udlede et mere nuanceret resultat. Derudover vurderer eleverne de øvrige kildetyperes brugbarhed i forhold til at besvare deres undersøgelsesspørgsmål.

Politiets mandtal findes i både original og transskriberet form. Begge udgaver findes i forlængelse af elevopgaverne til de respektive erindringer. De er transskriberet kildetro og derfor optræder oplysninger som navne, fødselsår og dag ikke altid konsekvent. Derudover kan der være forkortelser, tegn eller erhverv der er fremmede for eleverne. De mest almindelige forkortelser er *do*, ---"--- eller ", der betyder "*det samme som ovenfor*". Mht. til ukendte ord og erhverv kan man med fordel bruge hjemmesiden *Ordbog over det danske sprog - historisk ordbog 1700-1950*: <https://ordnet.dk/ods/forside>

Politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

Du kan læse mere om politiets mandtal her: [Politiets Mandtaller - Københavns](#)

Evaluering – besvarelse af undersøgelsesspørgsmål, vurdering og produkt

Som afslutning på forløbet skal eleverne forsøge at besvare deres undersøgelsesspørgsmål. Som nævnt er det vigtigt, at eleverne er klar over, at de måske ikke kan give et entydigt svar på deres spørgsmål, men at deres svar også kan indeholde en grad af fortolkning og troværdige gisninger. Helt centralt i elevernes besvarelse er, at de argumenterer for, hvorfor de pågældende kilder er brugbare, eller ej. Samt at deres besvarelser skal kunne forklares vha. kildematerialet.

Hvorvidt eleverne skal producere et produkt eller præsentere deres resultater af undersøgelsesspørgsmålet som en evaluering er helt op til læreren. Afhængig af klassetrin kan man arbejde projektorienteret og problemorienteret med spørgsmålet og kilderne, der præsenteres for klassen. Man kan også arbejde mere scenariebaseret, hvor eleverne dramatiserer eller præsenterer en hændelse fra erindringen. Ønsker man at inddrage lokalområdet endnu mere kunne denne hændelse også danne grundlag for en præsentation af lokalområdet på den tid, hvor hændelsen udspillede sig. Da den centrale kilde i dette materiale er en erindring, kan man også bede eleverne om at skrive deres egne erindringer med udgangspunkt i samme tema: *Boligforhold og levevilkår*. Afslutningsvis kunne eleverne præsentere eller læse deres erindringer op for hinanden og tale om, hvordan de var anderledes end pensionisterindringen og hvordan det tidslige aspekt påvirker erindringen som kilde. Erindringen kunne evt. ledsages af relevant billedmateriale. De øvrige kilder som mandtal, registerblade, begravelsesprotokoller og fotos kunne også inddrages, hvor eleverne skulle "oversætte" kilderne til moderne sprog, for derefter at skrive deres egne eller få deres forældre til det.

Eleveopgaver til erindringer om boligforhold og levevilkår

Anders, Ingeborg, Sonja og Frode skrev deres erindringer, da de var pensionister i 1969 og 1995. I erindringerne fortæller de om deres barndom og opvækst indre by i begyndelsen og første halvdel af 1900-tallet. I uddragene fokuseres der på temaet: *Boligforhold og levevilkår*.

1. Inden du går i gang med at læse erindringen, skal du lave et mindmap. I midten af dit mindmap skriver du *Boligforhold og levevilkår* og rundt om skriver du alle de ord, du forbinder med temaet. Når du har skrevet alle de ord du kunne komme i tanke om, skal du udveksle ord med en kammerat. Får du nye ord, skriver du dem i dit mindmap.
2. Parvis skal I nu vælge nogle af ordene fra jeres mindmap, og ud fra dem skrive 3-5 undrespørgsmål.
3. Ud fra jeres undrespørgsmål, skal I nu udarbejde et undersøgelsesspørgsmål, som I skal forsøge at besvare vha. en af erindringerne og de andre kilder.
4. Når I har skrevet jeres spørgsmål, skal I læse et uddrag af en af erindringerne, hvor de beskriver en begivenhed. Bagefter skriver I disse kildeoplysninger:
  - Kilde: Hvilken type kilde er det?
  - Navn/årstal: Hvem har skabt kilden og hvornår? Hvad ved vi om kildens afsender?
  - Hvilken hændelse/begivenhed handler dit uddrag om?
  - Hvornår tror du hændelsen er sket?
  - Er der ord, du ikke kender?

Anders Ejner Andersen – erindring 1078, 1969

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Anders erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da han var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet i indre by i Anders erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, indre by forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Anders skriver, at familien flytter til Larsbjørnstræde 12, stuen. Familien hedder Andersen og Anders far er født i Hørby. Find mandtalslisten fra Larsbjørnsstræde 12, maj 1896 og find Anders forældre ved hjælp af de to oplysninger: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk). Hvilke oplysninger får vi ellers om hans forældre?

6. Undersøg de andre beboere i opgangen. Hvad kan listen ellers fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde, er de gift og har de børn? Hvad er det for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Larsbjørnsstræde 12 kan fortælle om kvarteret, Anders voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som du synes hans erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Undersøg Anders fars registerblad. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvem blev han gift med efter Anders mor døde? Hvad kan oplysningerne fortælle om hans liv?

<https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-538743>

9. Undersøg disse sider fra begravelsesprotokollerne:

a. <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-434028>

b. <https://kbharkiv.dk/permalink/post/1-464341>

Hvilke personer handler de om og hvilken relation har de til Anders?

10. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af kvarteret omkring Anders barndomshjem fra samme periode, der passer til hans beskrivelser. Vælg dem ud, I synes bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Anders beskriver? Er han tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fem kilder: erindring, mandtal, begravelsesprotokol, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

Anders Ejner Andersen - Politiets mandtalsliste, Larsbjørnstræde 12, maj 1896

Beboere og Logerende

af begge Kjøen samt **Børn over 10 Aar.**

Tjenestetyende.

Vedrørende Værnepligten.

For enhver Mand mellem 20 og 38 Aar (hvil enten han er anført som Beboer, Tjenestetyende eller Logerende) opføres (efter Indtægtsbevis, Søfartsbog, Forstærkningspas eller Afregningsbog)

Etage.	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Novbr. 1895 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om fæstet halvaarsvis eller paa kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade- og Hus- nummer).	Navn.	Lægd.	Bogstaver	Nr.
1. Etage	Oluf Hans Ole	1840	Viadk	Englefarvej 11	11										
"	" Axel Christine	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Victoria	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Olga	1849	"	"	11										
2. Etage	Madsen Emil Marie	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Emilie Christine	1849	Viadk	Viadk	11										
"	Andersen Lars Madsen	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Anna	1861	Viadk	Viadk	11										
"	" Marie	1849	Viadk	Viadk	11										
3. Etage	Andersen Lars Ole	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Marie	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Otto	1849	Viadk	Viadk	11										
"	Wetterberg Rasmus Anna	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Marie	1849	Viadk	Viadk	11										
4. Etage	Nielsen Hans	1849	Viadk	Viadk	11										
"	Andersen Carl Frederik	1849	Viadk	Viadk	11										
"	Andersen Caroline	1849	Viadk	Viadk	11										
5. Etage	Andersen Thora	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Charlotte	1849	Viadk	Viadk	11										
"	Andersen Rasmus	1849	Viadk	Viadk	11										
"	" Emma	1849	Viadk	Viadk	11										

Husejerens Underskrift.

Anders Ejner Andersen
Schneider

Vend om.

**Anders Ejner Andersen - Politiets mandtalsliste,
Larsbjørnstræde 12, maj 1896 - transskriberet**

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
Etage	Fulde navn	Fødselår og dag	Fødeby	Rang, stand og næringsvej
Kjld	Olsen Hans Ole	9/8 1840	Kiøbh [København]	Fuglehandler
"	" Ane Christine	27/4 1849	Førsløv	Hustru
"	" Victoria	23/4 1879	Kiøbh [København]	Datter
"	" Olga	17/4 1885	"	"
Stue	Madsen Bodil Marie	21/1 1844	Skanderborg	Enke ?
"	" Emilius Christian	22/11 1883	Kiøbh [København]	Søn
"	Andersen Jens Madsen	7/1 1858	Hørby	Kongelig Biløber
"	" Anna	7/1 1861	Lyngby	Hustru
"	" Marie	8/6 1885	Kiøbh	Datter
1 sal	Petersen Jens Claus	13/12 1857	Petersborg	Kusk
"	" Marie	26/6 1858	Gislinge	Hustru
"	" Otto	27/7 1881	Kiøbh	Søn
"	Wetterberg Rasmus Arved	2/1 1855	Do	Snedkersvend
"	" Marie	18/6 1865	Vallensbæk	Hustru
2 sal	Nøhr Karen	27/7 1839	Haarby	Enke Fabriksarbejderske
"	Jensen Carl Frederik	27/10 1833	Kiøbh	?
"	Rasmussen Caroline	27/2 1855	Nykøbing Sjælland	Enke ?
3 sal	Beck Thora	8/8 1838	Kiøbh	?
"	" Dortha	1/1 1872	"	? Datter
"	Jensen Rasmine	10/8 1846	"	Enke Rengøring
"	" Jenny	25/11 1872	"	Datter

Frode Louis Blomberg – erindring 1230, 1969

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Frodes erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da han var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet omkring indre by i Frodes erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, kvarteret forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Frodes familie hedder Blomberg til efternavn. Han skriver skriver, at de flytter til Turesensgade 12 i 1902. Find mandtalslisten fra Turesensgade 12 Frodes forældre: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk) Hvilke oplysninger får vi ellers om hans forældre?

6. Frode skriver også, at han blev klar over hvad det var for et miljø, han var kommet ind i med forhus, sidehus og baghus. Hvad tror du han mente med det? Brug mandtalslisten fra Turesensgade 12 og undersøg

beboerne. Hvad kan listen fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde? Er de gift og har børn?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Turesensgade kan fortælle om kvarteret, Frode voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hans erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Undersøg Frodes fars registerblad. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvad kan oplysningerne fortælles os om hans liv? Dokumentet kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-257350>

9. Undersøg Frodes registerblade. Hvad kan de fortælle om hans videre opvækst. Dokumenterne findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-505736>
<https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-767623>

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

10. Gå på kbhbilleder.dk og find fotos af kvarteret omkring Frodes barndomshjem fra samme periode, der passer til hans beskrivelser. Vælg dem ud, I synes bedst besvarer jeres undersøgelsesspørgsmål.

11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Frode beskriver? Er han tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?

12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

12. Bygningen

12

Beboere og logerende

af begge Køn samt **Børn over 10 Aar.**

Tjenestetyende.

Etage	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Novb. 1901 (Gade og Hus- nummer).	Fulde Navn 1) Efternavn og 2) alle Fornavne.	Om fastet halvårsvis eller paa kortere Tid.	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent (Gade og Hus- nummer).
1 ^{de}	Loh, Aline	8/11 44	Kjøbenhavn	Enke	—						
"	" Anna Emma Andrea	28/6 77	—	Expedient	—						
"	" Ellen Kirstine	7/10 82	—	Linnierer	—						
"	" Henriette Fanny	30/3 84	—	—	—						
"	" Frederik Johan	13/7 86	—	Indreng	—						
"	" Johanne Sofie	18/2 91	—	Datter	—						
2 ^{den}	Blomberg, Laurits Rasmus	25/5 58	Odense	Knudskad. Tømrer	38 ^{de} Landst.						
"	" Thessa Lorraine Margrethe	18/1 65	Schaarup	Hustru	—						
2 ^{den}	Jensen, Ole	15/7 49	Magleby	Tømrer	—						
"	" Karen	5/7 49	Lynge	Hustru	—						
3 ^{die}	Andersen, Mette Christine	13/3 57	Karlshøj	Hustru	—						
"	Petersen, Frederik Cecilus	6/2 82	Faborg	Tømrer	—						
"	Anker, Herman Christian	23/1 83	Nexo	Tømrer	—						
3 ^{die}	Olsen, Nils Laurits	11/7 71	Skinnerup	Postbud	—						
"	" Amanda Christine	22/10 68	Lorvig	Hustru	—						
4 ^{de}	Goldschaltz, Emil	4/10 27	Kjøbenhavn	Forst. Tømrer	—						
"	" Josephine Villhelmine	9/5 58	—	Hustru	—						
"	Madsen, Marius Christian	20/6 81	Viborg	Bager	—						
4 ^{de}	Andersen, Andreas Christian	3/2 60	Skælsborg	Postbud	—						
"	" Marie	2/5 57	Lort	Hustru	—						
"	" Holger Johannes	11/2 88	Kjøbenhavn	En	—						
"	" Karla Johanne Lovise	26/1 91	—	Datter	—						
5 ^{de}	Strand, Bodil Marie	3/6 50	Sandved	Knudskad.	—						
"	Jørgensen, Aline Sofie	29/11 63	Knudstrup	Hustru	—						
5 ^{de}	Petersen, Dorte	15/5 46	Gimlinge	Enke	—						
"	" Jens Henrik	13/11 82	Kjøbenhavn	En	—						
"	" Sofie Marie	9/10 73	—	Regnskabsfører	—						

H. J. Thomsen
P. B. 363. 1.

Husejeren: Underskrift.

Vend om.

**Frode Louis Blomberg – Politiets mandtalsliste, Turesensgade
12, maj 1902 – transskriberet**

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
1de sal	Koch Oline	8/11 44	Kjøbh	Enke
"	" Anna Emma Andrea	28/6 77	Do	Expeditrice
"	" Ellen Kristine	7/10 82	Do	?
"	" Henriette Fanny	30/3 84	Do	Do
"	" Frederik Johan	13/4 86	Do	Bydreng
"	" Johanne Sofie	18/2 90	Do	Datter
2den sal	Blomberg Laurits Rasmus	5/5 58	Odense	Kontorbud
"	" ? Severine Margrethe	18/1 65	Schaarup	Hustru
2den sal	Jensen, Ole	25/7 49	Magleby	Favnesætter
"	" Karen	5/7 49	Lynge	Hustru
3die sal	Andersen Mette Christine	12/3 54	Karlsbølle	Syerske
"	Petersen Frederik Cicilius	6/2 82	Faarborg	Tømrersvend
"	Anker Herman Christian	23/1 83	Nexø	Skomagersv.
3die sal	Olsen Niels Lauritz	11/7 70	Skipperup	Postbud
"	" Amanda Christine	22/10 68	Sverig	Hustru
4de sal	Gottschalch Emil	4/10 27	Kjøbh	Forhv. [Forhenværende] Skomager
"	" Josephine Vilhelmine	9/5 58	Do	Hustru
"	Madsen Marius Christian	20/5 81	Viborg	Bagersvend
4de sal	Andreasen, Andreas Christian	13/2 60	Skalborg	Postbud
"	" Marie	2/5 57	Sorø	Hustru
"	" Holger Johannes	11/2 88	Kjøbh	Søn
"	" Karla Johanne Lovise	26/1 91	Do	Datter
5de sal	Sørensen Bodil Marie	3/6 50	Gangsted	Strikkerske
"	Jørgensen Oline Sofie	29/11 63	Knudstrup	Syerske

5de sal tv	Petersen Dorthea	15/5 46	Gimlinge	Enke
"	" Jens Henrik	13/11 83	Kjøbh.	Søn Lagerarbejder
"	" Sofie Marie	9/10 73	Do	Strygejomfru

Ingeborg Christiansen – erindring 1245, 1969

Efter, du har noteret kildeoplysningerne, arbejder du med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Ingeborgs erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene omkring indre by, da hun var barn?
2. Hvilket indtryk får du af Ingeborgs opvækst og familie i det hele taget?
3. Ingeborg skriver, at de fleste af hendes ældre søskende døde, inden hun blev født. Hvad fortæller det om slutningen af 1800-tallet, at de døde som små?
4. Hvilket indtryk får du af lokalområdet omkring Farvergade gennem Ingeborgs erindring?
5. Ingeborg skriver, at Farvergade var et forfærdeligt sted. Hvorfor tror du hun skriver det? Undersøg ét par af husene i gaden:

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

skriver det? Undersøg ét par af husene i gaden:

a. Farvergade 17, maj 1893: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](http://kbharkiv.dk)

b. Farvergade 23, maj 1893: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](http://kbharkiv.dk)

6. Hvad synes, oplysningerne fra Farvergade kan fortælle om kvarteret, Ingeborg voksede op i? Har hun ret i det hun skriver om Farvergade.

7. Lav en liste med ord, som du synes kendetegner kvarteret omkring Farvergade på den tid, hvor Ingeborg voksede op.
8. Gå på kbhbilleder.dk og brug din liste til at finde billeder af kvarteret. Vælg dem ud, som du synes passer bedst til det indtryk, du har fået af bydelen gennem erindringen og som bedst kan besvare undersøgelsesspørgsmålet.
9. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Ingeborg beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?
10. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af Ingeborgs erindring, politiets mandtal og de fotos, I har valgt. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

vend om.

Ingeborg Christiansen - Politiets mandtalsliste, Farvergade 17, maj 1893 - transskriberet

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
1 sal	Christine Andersen	1871 29 April	Vestervig	Prostitution
2 "	Amalie Blom Tengson	1857 20. Dec	Malmø	Do
3	Alma Louise Sørensen	1868 9. september	Kallundborg	Do
Kvist	Caroline Kaufman	1825 8. Mar.	Kjøbenhavn	Enke
Side- huset Stuen	Niels Jensen	1825 29. Jan.	Skamstrup	Arbeidsmand
" 1 sal	Jens Peter Johansen	1835 24. August	Herløv	Arbeidsmand
"	Sophie Johansen	1839 28. Juni	Holbæk	
2"	Johannes Møller	1862 27. Marts	Aarhus	Snedkersvend
"	Simontine Møller	1859 13. Juli	Sæby	
3"	Lars Peter Lindmann	1861 23. April	Sverig	Arbeidsmand
"	Marie Simonsen	1863 ?	Kjøbenhavn	
"	Axel Svendsen	1869 23. Marts	Sverig	Gjørtlersvend
"	Hilda Svendsen	1862 9. September	Sverig	
4 sal	Maren Christine Jørgensen	1854 ??	Trørød	Vadsk [Vaskekone]
Bag. Huset	Cathrine Marie Benson	1836 4. September	Hamborg	Vadsk [Vaskekone]
"	Edvard Berg	1852 2. Marts	Norge	Arbeidsmand
1 sal	Hans Christian Rasmussen	1843 31 Mai	Kjøbenhavn	Fabriksarbeider
"	Charlotte Marie Rasmussen	1850 9. November	Kjøbenhavn	
2	Kresten Larsen	1861 4. September	Salby	Kudsk

Ingeborg Christiansen - Politiets mandtalsliste, Farvergade 23, maj 1893

Etage.	Beboere af begge Køn samt deres Børn over 10 Aar.				Tjenestetyende.						Loggerende af begge Køn.				Vedrørende Værnepligten.			
	Fulde Navn.	Fødsels- aar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stand og Næringsvej.	Fulde Navn.	Om fastet halvaarsvis eller paa kortere Tid.	Fødsels- aar og Dag.	Fødeby.	Naar ind- traadt i Tjenesten.	Hvor sidst tjent.	Fulde Navn.	Fødsels- aar og Dag.	Fødeby.	Næringsvej og Rang.	Navn.	Længd.	Beskriv.	År.
1ste	Hans Clausen	27 Aug 1834	Slagelse	Hjælpsmand	Johannes Kristiansen	Indt.	1862	Slagelse										
	Anna Frederiksen	8 Juli 1869	Slagelse															
	Anna Catharina Johanne Clausen	1870	Slagelse															
	Anders Johanne Larsen	29 Marts 1870	Slagelse															
	Emil Petersen	17 Marts 1870	Slagelse															
	Emma Marie Rudolphsen	1871	Slagelse															
	Anna Marie Jensen	11 Maj 1871	Slagelse															

Hans Clausen
Husejerens Underskrift.

Vend om.

**Ingeborg Christiansen - Politiets mandtalsliste, Farvergade 23,
maj 1893 - transskriberet**

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
1 sal	Hedvig Clausen	27 Aug. 1824	Slagelse	Huseierinde
	Thora Frederiksen	8 Juli 1869	Nykjøbing F.	Offentlige fruentimmere
	Anna Kathrine Sophie Louise Hansen	5 Juli 1865	Amager	
	Baldine Johanne Larsen	29 Novbr. 1870	Frederiksberg	
	Jenny Petersen	7. Juni 1869	Sverrig	
	Emma Marie Rudolphine Gran??	8. Dec 1874	Kjøbenhavn	
	Anna Marie Jensen	11 Maj 1868	Kallundborg	

Sonja Bjerregård Christensen – erindring 222, 1995

Efter, I har noteret kildeoplysningerne, arbejder I med spørgsmålene her:

1. Hvad synes du, Sonjas erindring fortæller om boligforholdene og levevilkårene, da hun var barn?
2. Hvad får vi at vide om lokalområdet omkring indre by i Sonjas erindring?
3. Hvad er forskellen på boligforholdene dengang og i dag? Hvordan synes du, kvarteret har forandret sig?
4. Hvilke indtryk får du af at være barn dengang? Hvordan er det anderledes end i dag?

Hvad er politiets mandtal?

Politiets mandtal er skemaer, hvor Københavns befolkning blev registreret fra 1865-1923. Mandtallene blev ført to gange om året, i maj og november og er inddelt efter adresse. På den måde kan de fortælle om de forskellige gader og kvarterers beboere i København i gamle dage.

5. Sonja skriver, at de boede i Store Kongensgade 59, 4. sal hos en snedkermester. Find mandtalslisten fra Store Kongensgade 59, maj 1923 og se om du kan finde snedkermesteren og Sonjas mor, der var husassistent: [Kildeviseren \(kbharkiv.dk\)](https://kbharkiv.dk). Hvad får vi ellers at vide om hendes mor?

6. Undersøg beboerne i opgangen. Hvad kan listen fortælle os om dem? Hvor er de født, hvad er deres arbejde? Er de gift og har børn? Hvad er de for en type beboere?

7. Hvad synes du, oplysningerne fra Store Kongensgade kan fortælle om kvarteret, Sonja voksede op i? Passer de med det indtryk af lokalområdet, som hendes erindring giver? Hvorfor/hvorfor ikke?

8. Sonjas far hed Ernst Christian Erland Christensen. Undersøg hans registerblade. Hvor har han boet? Hvad var hans arbejde? Hvad kan oplysningerne fortælle os om hans liv? Bladene kan findes her: <https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-312762>
<https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-1166662>
<https://kbharkiv.dk/permalink/post/17-777210>

Hvad er politiets registerblade?

I dag har vi alle sammen et CPR-nummer, der er vores helt eget. Inden vi fik det, havde folkeregisterkort og før det, brugte politiet fra 1890-1923 registerbladene til at registrere alle københavnere over 10 år.

9. Lav en liste med ord, som du synes kendetegner det kvarter, Sonja voksede op i.
10. Gå på kbhbilleder.dk og brug din liste til at finde fotos af indre by. Vælg dem ud, som du synes passer bedst til det indtryk, du har fået af bydelen gennem erindringen og som bedst kan besvare undersøgelsesspørgsmålet.
11. Find jeres kildeoplysninger frem. Hvornår er kilden skrevet og hvornår foregår de hændelser, Sonja beskriver? Er hun tæt på eller langt fra i tid? Hvad synes du det betyder for kildens brugbarhed?
12. Besvar jeres undersøgelsesspørgsmål ved hjælp af de fire kilder: erindring, mandtal, registerblad og fotos. I jeres besvarelse skal I også vurdere, om kilderne er brugbare. Hvorfor/hvorfor ikke?

Beboere, Logerende og Medhjælpere

(herunder Husassistenter, Tjenere og andre til Husstanden hørende Personer).

Børn under 10 Aar skal ikke opføres paa Listen.Er Tilflytning til nuværende Bopæl sket efter 1. 11. 1922, opgives tillige de eventuelle andre Bopæle efter denne Dato.
Er Tilflytning sket fra anden Kommune, opgives tillige Deres eventuelle sidste Bopæl her i Staden.**Beboere, Logerende og Medhjælpere**

(herunder Husassistenter, Tjenere og andre til Husstanden hørende Personer).

Børn under 10 Aar skal ikke opføres paa Listen.Er Tilflytning til nuværende Bopæl sket efter 1. 11. 1922, opgives tillige de eventuelle andre Bopæle efter denne Dato.
Er Tilflytning sket fra anden Kommune, opgives tillige Deres eventuelle sidste Bopæl her i Staden.

Etag.	Fulde Navn	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stilling eller Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Nov. 1922 (Gade og Husnummer).	Etag.	Fulde Navn	Fødselsaar og Dag.	Fødeby.	Rang, Stilling eller Næringsvej.	Hvor boet d. 1. Nov. 1922 (Gade og Husnummer).
4	Mortensen, Ludvig Vilger Birch	1884 1/2	Holstenborg	Skolepædagog	her						
"	Mortensen, Ellen	1874 1/4	Andersløj	Hustru	"						
"	" Vilger Birch	1910 1/2	Holstenborg	Søn	"						
"	" John Birch	1912 1/6	Holstenborg	Søn	"						
"	Jensen, Marius	1897 1/2	Lørdingsø	Kommune	"						
4	Jensen Carl Gustav	1859 1/4	Holstenborg	Skolekammer	her						
"	Jensen Palle Ludv. Jørgen	1878 1/2	Holstenborg	Skolefoged	"						
"	Jensen Rosalie Maria	1868 1/2	Holstenborg	Platte	"						
"	Christensen Anna Marie	1877 1/2	Århus pr. Fæng	Husassistent	her						
3 th.	Nielsen Lars	1852 1/4	Karrebaksløp	Bød	her						
"	Nielsen Julie Marie	1856 1/4	Lille Bjergby	Hustru	"						
"	Nielsen Onidia Marie	1891 1/4	Holstenborg	Slakterhandelsk	"						
2 th.	Nielsen Palle Emil	1891 1/4	Holstenborg	Kommune	her						
"	Nielsen Jørgen Johannes	1877 1/4	"	Hustru	"						
2 tr.	Leisner, Thilde J.	1900 1/2	Kbhvn.	Bød	Samme Etag.						
"	" Mary, Angelica, Elisabeth	1901 1/2	Kbhvn.	Hustru	"						
1 Sakb.	Schelling Georg	18. 1870	Aalborg	Vagter	her						
"	" Elisabetta	20. 10. 68	København	Hustru	"						
"	" Erik Gustav	14-1900	"	Førner	"						
"	" Anst	30-1903	"	Chouffor	"						
"	" Edgar	17. 10. 1901	"	Hæder	"						
"	Ekenfalk Johanne Sophie	14. 1849	København	Enke	"						
3 tr.	Larsen Bodie Marie	15. 1861	Vandkilde	Enke	her						
"	" Johannes	12. 1879	København	Metallarbej	"						
14 F.	Nielsen Valdemar	4. 11. 68	København	Blikkenslag	her						
"	Charlotte Wilhelmine Sabine	5. 2. 1870	Fredensborg	"	"						

Husejerens Underskrift.

pr. Thomas H. Thomsen
Emil Thomsen**Vend om.**

Sonja Bjerregård Christensen - Politiets mandtalsliste, Store Kongensgade 59 maj 1923 - transskriberet

Beboere og logerende				
Af begge køn samt børn over 10 år				
<i>Etage</i>	<i>Fulde navn</i>	<i>Fødselår og dag</i>	<i>Fødeby</i>	<i>Rang, stand og næringsvej</i>
4	Mortensen Ludvig Holger Birch	1884 3/12	København	Arbejdsmand
"	Mortensen Elisa	1874 16/4	Andersløf	Hustru
"	" Holger Birch	1910 18/8	København	Søn
"	" John Birch	1912 6/6	København	Søn
"	" Jensen Marius	1897 3/6	Skørpinge	Skomager
4	Jensen Carl Gustav	1859 23/1	København	Snedkermester
	Jensen Niels Ludv. Gertz	1898 19/12	København	Haandforgyllder
	Jensen Rosalie Maria	1908 31/12	København	Datter
	Christensen Anna Marie	1897 4/7	Asferg	Husassistent
3 th.	Nielsen Lars	1852 14/1	Karrebækstorp	Bud
"	Nielsen Julie Marie	1856 11/4	Stiftsbjergby	Hustru
"	Nielsen Ovidia Marie	1891 17/4	København	Blomsterhandler
2 th.	Nielsen Carl Emil	1898 21/1	København	Korrespondent
"	Nielsen Ingeborg Johanne	1897 2/1	---"---	Hustru
2 tv.	Leisner Fridtjof	1900 21/12	Kbhvn	Bud
"	" Mary Angelica Elisabeth	1901 26/3	Kbhvn	Hustru
1 sal h.	Schilling Georg	5/5 1870	Aalborg	Tapetserer
"	---"--- Elisabeth	20/10 68	København	Hustru
"	---"--- Erik Gustav	9/4 1900	---"---	Former
"	---"--- Anton	30/10 1903	---"---	Chauffør
"	---"--- Edgar	12/10 1904	---"---	Lærling
"	Ekendahl Johanne Sophie	21/9 1843	Hellebæk	Enke
3 tv.	Larsen Bodil Marie	3/5 1861	Vindekilde	Enke

"	" Johannes	1/12 1899	København	Metalarb.
1 th.	Nielsen Valdemar	4/11 68	København	Blikkenslager
"	" Charlotte Dorthea Sabine	5/2 1870	Frederiksværk	